

Sanja
Cvetnić

Sveci, ja i ne-ja

Identity and Alterity in Hagiography and Cult of Saints
[proceedings of the 2nd Hagiography conference organised
by Croatian Hagiography Association "Hagiotheca"
held in Split, 28–31 May 2008] (Bibliotheca Hagiotheca,
Series Colloquia, 1), Ana Marinković – Trpimir Vedriš (ur.),
Zagreb, Hagiotheca, 2010., 286 str.
ISBN 978–953–562–050–1

Na knjižarskoj tezgi akademskih tekstova na kojoj se knjiga pojavljuje često kao veleuspjeh uz jadikovke osiromašenih izdavača ("posljednjim snagama") pojavio se razmjerno tiho zbornik iznimno zanimljivih a opet vrlo stručnih hagiografskih studija uokviren temom *Identitet i alteritet u hagiografiji i kultu svetaca*. U njemu je okupljeno šesnaest priloga prethodno izloženih na Drugom hagiografskom simpoziju u Splitu (28. – 31. svibnja 2008.) te otuda naziv niza (Bibliotheca Hagiotheca, Series Colloquia), urednici koje su Ana Marinković i Trpimir Vedriš. Suzdržan i ozbiljan u opremi i oblikovanju, kako dolikuje ozbiljnome akademskome diskursu, zbornik se ističe činjenicom da je objavljen na engleskome, koji je *lingua franca* suvremenih znanstvenih razgovora i akademskoga pisanja, pa tako i onoga hagiografskoga, premda istraživanja u njemu analiziraju većinom latinske hagiografske izvore. Urednici i autori u potpunosti su prihvatili taj novi duh komunikacije koji podrazumijeva i olakšan pristup informacijama (dakako, sve pod uvjetom – gotovo neupitnim – poznavanja engleskoga jezika), pa su i citati ili transkripti svetačkih životopisa, čudotvornih izlječenja i pučkih legendi objavljeni u izvorniku i engleskom prijevodu: *user friendly*, kako bi računalni programeri nazvali neki korisniku vrlo prilagođen program.

I identitet i alteritet – pojmovi istaknuti u naslovu – konstrukti su kojim pojedinac ili zajednica stvara, brani i zadržava "ja" (prema nekim gramatičkim tumačenjima jedinom osobnom zamjenicom, sve ostale su oblici

"ne-ja"). Katkada to "ja" osvaja i nameće se. Postkolonijalni pristup koji istražuje mehanizme odnosa snaga između osvajača i osvojenih pruža zanimljivije analize situacija oko 300. godine poslije Krista, kada je osvajač nova vjera, kršćanstvo. Ono se širi i naliježe na rimsko-antičku kulturu, pravo, običaje i obiteljske odnose, ali u vrijeme kada taj društveni sustav – rimski – još uvijek djeluje i ima moć. Kršćansko nebo puni se mučenicima, a na stratištu toga sukoba istraživačko je polje hagiologa. U ovom zborniku tri prva priloga – Thomasa J. Heffernana (*Shifting Identities: From a Roman Matron to Matrona Dei in the Passio Sanctarum Perpetuae et Felicitatis*), Marianne Sághy (*Martyr Cult and Collective Identity in Fourth-Century Rome*) i Luciane Cuppo (*Passio Sancti Justi Martyris: A Late Antique Statement of Roman Identity vis-à-vis Domination from the East*) – odlični su prikazi mehanizama pretvorbe mučenika u žarišne točke nove vjere. Stvaranje kulta mučenika po kojoj mučenički stupovi postaju uporišta biskupske uloge u upravi Crkve i identiteta zajednice zabilježeni su i u Rimu i – primjerice – u oblikovanju tršćanske kršćanske zajednice za koju je ključnu ulogu odigralo čašćenje sv. Justa. Takvoj ulozi svetačkih čašćenja i načina kako postaju mehanizmi kohezije zajednice i u razdobljima koja slijede posvećena je i većina studija u zborniku: primjerice, Lindsay McArthur Irvin (*Building a British Identity: Jocelin of Furness's Use of Sources in Vita Kentigerni*), Jane Cartwright (*Regionalism and Identity: Localizing the Cult of Mary in*

Medieval Wales), Maria Crăciun (The Cult of St. Barbara and the Saxon Community of Late Medieval Transylvania). Vrlo su srodni mehanizmi koji vode do obrnuta puta: stvaranju slike drugosti, što su prikazali autori Dávid Falvai (Hungarians as ‘Saintly Pagans’ in late Medieval Western Literature) i Rafał Wójcik (Anti-Jewish Motifs in the Poetry of Blessed Władysław of Gielniów c. 1440-1505). Ana Marković u svom je prilogu (*Tamquam lupi rapaces*: Dynamics of the Image of Venetian Army in the Hagiography of Trogir) analizirala prvo ulogu naracije o “svetoj krađi”, to jest odnošenju ruke bl. Ivana iz Trogira u Mletke za identitet trogirske komune (prema hagiografskoj pripovijesti nastaloj 1203. godine), a potom zanimljivu dinamiku promjene naracije i prešućene uloge Venecijanaca u razdoblju njihove političke dominacije Dalmacijom. Autorica je u naslovu – *Tamquam lupi rapaces* – razotkrila smjer sve više zakrite pouke, jer radi se o navodu iz Matejeva evanđelja: “Čuvajte se lažnih proroka koji dolaze k vama u ovčjem odijelu, a iznutra su vuci grabežljivci” (Mt 7, 15) koje je izvorno usmjereno na krivovjernike, a postaje kodirano političko razotkrivanje.

Analizu obrnuta puta – kako vjernici, točnije hodočasnici pridonose identitetu svetaca – objavila je Ildikó Csepregi (The Theological Other: Religious and Narrative Identity in Fifth to Seventh Century Byzantine Miracle Collection) i to na primjeru čudesnih uslišanja i obraćenja koja su “proveli” sv. Tekla, Kuzma i Damjan i drugi sveci, prema bizantskim hagiografskim izvorima. Predanje uslišanika snu u crkvi, na grobu svetaca postaje način da ga svetac izliječi, ali u tom snovitom stanju, tjelesno liječenje prati i promjena identiteta (izliječeni se i preobrti) što postaje poanta hagiografskih bilješki izliječenja. Drugačiji primjer vjerničkoga prinosu identitetu svetaca kroz svjedočanstvo “svetačkoga mirisa” neraspadnutih blaženih tijela analizira Martin Roch (The ‘Odor of Sanctity’: Defining Identity and Alterity in the Early Middle Ages – Fifth to Ninth Century). Miris

raja koji izvire iz svetih neraspadnutih tijela trag je svetačke dobrote i ohrabrujuće prisutnosti svetaca i svetica na zemlji, “općinstva svetih” (lat. *sanctorum communio*) kako glasi važna stavka *Apostolskoga vjerovanja* (lat. *Credo in Deum*). Povijesni prinos hagiografa u obranu velikoga dominikanskoga učitelja Alberta Velikoga od aure nekromantije analizira David J. Collins (Necromancers and Saints from Simon Magus to Albertus Magnus: The Medieval Background to a Fifteenth-Century Problem).

Lucie Doležalová (Absolute Alterity in the Cult of Saints: Saint Nobody) donosi krajnji iskaz drugosti u svetačkoj literaturi: *Životopis sv. Nema (Nikoga)*, koji postoji u nekoliko redakcija: kratka, duga, skraćena duga, složena (kombinirana), iz Cambridgea i iz Züricha. Prema legendarnom i u srednjem vijeku popularnom izvoru sv. Nemo najjači je od svetaca, jedini koji se može suočiti s Kristom. U analizi Doležalove – osim uloge sv. Nema u odnosu na tumačenje Svetoga pisma – legendu se može razumjeti i kao egzorcizam straha od izvrnute budućnosti u kojoj će od Nikoga (Nema) postati Netko.

Iz poslijetridentske problematike identiteta i alteriteta Cynthia Ho (Closing the Borders: St Francis at Orta) pokazala je stvaranje franjevačkoga tridentskoga bedema na sjeveru Italije prema protestantskim utjecajima, a Raeleen Chai-Elsholz (The “Significant Other” in Canonizations in the First Half of the Eighteenth Century) ulogu svetaca općenito u tvorbi katoličkoga identiteta.

Današnji čitač izvora za proučavanje svetačkih kultova mogao bi na trenutak pomisliti da su nekoči sveci i njihova uloga za zajednicu bili znatno politički važniji no danas, sve dok ne pročita naslove poput ovih: “Papa Benedikt XVI. kanonizirao Mary MacKillop, prvu australsku sveticu!” ili “Papa dolazi u Zagreb kardinala Stepinca proglasiti svecem?” ... građa za hagiologe gomila se svakim danom. ✕